

**VATANDAŞLIK KANUNUNUN BAZI MADDELERİNİN
DEĞİŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN KANUN TASARISI
ÇERÇEVESİNDE BİR DEĞERLENDİRME
(VORBEREITUNG ZUR ANDERUNG IM
STAATSANGEHÖRIGKEITSGESETZES)**

Doç. Dr. Vahit DOĞAN*

ÖZET

1964 yılında yürürlüğe giren TVK'da, 13.2.1981 T. ve 2383 S.K.; 20.4.1989 T. ve 3540 S.K.; 27.5.1992 T. ve 3808 S.K. ve 7.6.1995 T. ve 4112 S.K. değişiklik yapılmıştır. 13.1.2003 tarihinde yeni bir değişiklik tasarısı TBMM'ne sunulmuştur. Mevcut tasarıda iki noktada önemli değişiklikler öngörülmektedir:

İlk olarak, evlenme ile vatandaşlığın kazanılabilmesi için, üç yıldan beri evlilik birliği içinde yaşamış olmak ve talepte bulunmak şartı ile Türk vatandaşlığı kazanılabilecektir. Ayrıca, evlenme ile vatandaşlığın kazanılmasında, kadın erkek eşitliği nazara alınmıştır.

İkinci olarak, yeniden vatandaşlığa alınmada değişiklikler öngörülmektedir.

Öngörülen değişiklik çalışmasında, yargı yolu hususunda bir değişiklik öngörülmemesi bir eksikliktir.

Bu çalışmada, mevcut kanun ile tasarı arasında bir karşılaştırma yapmaya ve tasarı hakkında genel bir değerlendirme yapmaya çalışacağız.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Staatsangehörigkeitsgesetz hat am 11.1.1964 in Kraft getreten. Dieses Gesetz wurde schon durch Gesetz (am 13.2.1981-2383, am 20.4.1989-3540, am 27.5.1992-3808, am 7.6.1995-4112) geändert. Jetzt gibt es die Vorbereitungen zur Änderung des Staatsangehörigkeitsgesetzes, die am 13.1.2003 **dem Antrag Innenministerium Kommission** überprüft. **Der Entwurf enthält zwei wichtige Änderungen:**

---

* Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Devletler Özel Hukuku Öğretim Üyesi

Erstens; ein Ausländer oder Ausländerin kann nach der Eheschliessung mit einem türkischen Bürger ein Gesuch um Einbürgerung stellen, wenn er/sie seit drei Jahren in ehelicher Gemeinschaft mit dem türkischen Bürger lebt.

Zweitens; wer aus der türkischen Staatsangehörigkeit verloren worden ist, kann ein Gesuch um Wiedereinbürgerung stellen. Dh. durch Wiedereinbürgerung im ordentlichen Verfahren wird die türkischen Staatsangehörigkeit erworben.

Im Rahmen der laufenden Entwurf des Staatsangehörigkeitsgesetzes verändert Verwaltungsgerichtsbarkeit nicht. Nach meiner Meinung soll Gesetzgeber um Verwaltungsgerichtsbarkeit verändern.

Ich bin der Meinung, daß am 13.1.2003 Entwurf eines Gesetzes zur Reform des Staatsangehörigkeitsrechts nicht reicht.

Der vorliegende Vergleich wird dem Leser ermöglichen, die neue Vorbereitungen zur Änderung im Staatsangehörigkeitsgesetzes im Vergleich zu den bisher gültigen Bestimmungen objektiv zu bewerten und über die Reichweite der Änderung ein eigenes Urteil zu bilden.

VATANDAŞLIK KANUNUNUN BAZI MADDELERİNİN DEĞİŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN KANUN TASARISI ÇERÇEVESİNDE BİR DEĞERLENDİRME

1964 tarihinde yürürlüğe giren 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu 1981 yılından sonra farklı tarihlerde dört önemli değişikliğe konu olmuştur²⁶. Şu anda Mecliste Vatandaşlık Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında yeni bir tasarı bulunmaktadır. Bu çalışmada, öncelikle mevcut tasarı hakkında bir değerlendirme yapıldıktan sonra önceki dönemlerde yapılan değişiklikler sebebi ile oluşan uyumsuzluklara ana hatları ile temas edilmeye çalışılacaktır.

I. Tasarının Değerlendirilmesi

13.1.2003 tarihinde Meclis Başkanlığına sevk edilen ve 8 maddeden oluşan “Türk Vatandaşlığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” tasarısında “Evlence İle Türk Vatandaşlığının Kazanılması”nı düzenleyen 5 inci ve “Yeniden

²⁶ 13.2.1981 T. ve 2383 S.K.; 20.4.1989 T. ve 3540 S.K.; 27.5.1992 T. ve 3808 S.K. ve 7.6.1995 T. ve 4112 S.K.

Vatandaşlığa Alınma”yı düzenleyen 8 inci maddelerinde köklü değişiklikler öngörülmektedir. Bu hükümlere paralel olarak diğer bazı maddelerde de kısmî değişiklikler yapılması düşünülmektedir.

A) Evlenmenin Vatandaşlığa Etkisi

1. Genel Olarak

Evlenme, “tam ve sürekli bir hayat ortaklığı yaratmak üzere, cinsiyetleri farklı iki kişinin hukuken makbul ve geçerli bir şekilde birleşmeleri” olarak tanımlanmaktadır¹.

Evlenmenin vatandaşlığa etkisi hususunda, karşılaştırmalı hukukta iki temel tez kabul edilmektedir; “ailede tek vatandaşlık” esasını benimseyen “klasik tez” ve “kadın erkek eşitliğini” esas alan modern tez².

Klasik teze göre, kadın eş, ailenin reisi olan erkeğin tâbiyetini de almalıdır. Ailede tâbiyet birliğini sağlama düşüncesinden hareket eden klasik tez, kadının kocası ile aynı vatandaşlığa sahip olması esasını kabul etmektedir. Dolayısıyla, kadın eş, rızasına gerek olmadan evlenme ile birlikte kocasının vatandaşlığını kazanmalıdır.

Kadın erkek eşitliğini savunan modern teze göre, yabancı erkekle evlenen kadının vatandaşlığının evlenme ile otomatik olarak değişmesi kabul edilmemektedir. Ancak, kadına, kocasının vatandaşlığına geçme hususunda bir irade tanınmaktadır.

Birinci Dünya Savaşından sonra, kadın erkek eşitliği zaman içinde hakim olmaya başladıkça, evlenmenin vatandaşlığa etkisi hususunda da modern tezin üstünlüğü kabul edilmeye başlanmıştır. Yabancı kadın eş, kocasının vatandaşlığını kazanmak istiyor ise, bu yöndeki iradesini beyan etmelidir. Zira, kadın eşin vatandaşlığının evlenmeye bağlı bir hukukî sonuç olarak değişmesi kabul edilmemektedir. Ancak, son dönemlerde yapılan değişikliklerde evlenmenin vatandaşlığa etkisi hususunda, kadın erkek eşitliğine riayet edildiği görülmektedir. Başka bir ifade ile, evlenmenin yalnızca kadın eşin vatandaşlığına değil, aynı zamanda erkek eşin vatandaşlığına da etki edebileceği kabul edilmektedir.

Evlenmenin vatandaşlığa etkisi karşılaştırmalı hukukta ve Türk hukukunda en fazla tartışılan konulardan birisidir. Tartışmalar, kadın

¹ **VELİDEDEOĞLU Hıfzı Veldet:** *Türk Medenî Hukuku, C.II, Aile Hukuku*, b.5, İstanbul 1965, s.45.

² **ULUOCAK Nihal:** *Türk Vatandaşlık Hukuku*, İstanbul 1986, s.30; **NOMER Ergin:** *Vatandaşlık Hukuku Dersleri*, b.11, İstanbul 1997, s.62.

erkek eşitliği ve özellikle cali evlenmeler yolu ile vatandaşlığın kazanılması konularında yoğunlaşmaktadır. Mevcut tasarıda da, bu iki noktada önemli değişiklikler öngörülmektedir.

2. Evlenme İle Vatandaşlığın Kazanılma Hâlleri

Karşılaştırmalı hukukta ve Türk hukukunda evlenme ile vatandaşlığın kazanılabilmesi iki temele dayanmaktadır: Yabancı eşin talebi ve vatansızlığın önlenmesi³.

a) Yabancı Eşin Talepte Bulunması

Kanundaki mevcut düzenlemeye göre, Türk vatandaşı erkeklerle evlenen yabancı kadının Türk vatandaşlığına geçmek istemesi ve bu isteğini kanunda öngörülen sürede ve öngörülen makamlara bildirmesi hâlinde, Türk vatandaşlığını kazanacaktır. Kadının Türk vatandaşlığını beyan yoluyla kazanabilmesi için, taraflar arasında kanunen geçerli bir evliliğin varlığı ve usulüne uygun talepte bulunulması yeterli görülmekte, başkaca bir şart aranmamaktadır⁴.

Karşılaştırmalı hukukta ve Türk hukukunda, evlenme yolu ile

³ “Madde 1- 11.2.1964 tarihli 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 5 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 5 Bir Türk vatandaşı ile evlenme, kendiliğinden Türk vatandaşlığını bahsetmez. Ancak, bir Türk vatandaşı ile evlenme nedeniyle Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılar, en az üç yıldan beri evli olmaları, fiilen birlikte yaşamaları ve evliliğin devamı kaydıyla, yurt içinde en büyük mülkî idare âmirine, yurt dışında ise Türk konsoloslarına yazılı olarak başvuruda bulunabilirler. Başvuru üzerine İçişleri Bakanlığınca yapılacak inceleme ve soruşturma sonucunda aranan şartları taşıdıkları anlaşılan kişiler, bu durumun tespitine ilişkin karar tarihinden itibaren Türk vatandaşlığını kazanırlar.

Ancak, bir Türk vatandaşı ile evlenen yabancı vatansızsa veya evlenmekle eski vatandaşlığını kaybediyorsa Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanır.

Evlilik yoluyla Türk vatandaşlığını kazananlar, evlenmenin butlanına karar verilmesi hâlinde, akitte hüsnüniyetli iseler Türk vatandaşlığını muhafaza ederler”.

Butlanına karar verilmiş evlenmelerden olan çocuklar ana veya babaları hüsnüniyetli olmasalar dahi Türk vatandaşlığını muhafaza ederler.

Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlar Kurulunca çıkartılacak Yönetmelikle belirlenir.

⁴ Yabancı ile yapılan evliliğin onun vatandaşlığına etki edebilmesi için ön şart; evlilik hukuken geçerli olmalıdır. Bir erkek ve bir kadının hukuken geçerli bir evlenme yapabilmeleri için, bir kısım maddî ve şekli şartların yerine getirilmiş olması gereklidir. Türk Medenî Kanunu bakımından geçerli bir evlenmenin yapılabilmesi için, evlenme ehliyetine sahip olunması ve evlenme engellerinin bulunmaması gerekir. Ayrıca, kanunun aradığı şekli şartların yerine getirilmiş olması da gereklidir(MK. m.124 vd.). Kanunun aradığı şartları taşımayan birliktelikler evlenme olarak kabul edilmediğinden, vatandaşlık hukuku bakımından her hangi bir etkisinin olması da mümkün değildir.

vatandaşlığın kazanılması, en fazla ihlâl edilen ve dolayısıyla en fazla eleştirilen hükümlerin başında gelmektedir. Özellikle, yabancı kadının salt beyanda bulunması sonucunda vatandaşlık kazanması bir kısım suiistimallere sebep olmaktadır. Şöyle ki, sırf vatandaşlık kazanma amacına hizmet eden muvazaalı evliliklerde artış görülmeye başlanmıştır. Muvazaalı (calî) evlenme; “ tarafların ciddî surette tam ve sürekli bir evlilik birliği kurmak ve çocuk yetiştirmek istemedikleri hâlde, evliliğin sağladığı bazı hak ve imkânlardan yararlanmak için yaptıkları bir evlenmedir”⁵. Uygulamada muvazaalı evlenmeler, genellikle vatandaşlık hakkı kazanabilmek, ikamet hakkı elde etmek gibi amaçlara ulaşmak için yapılmaktadır. Özellikle, evlenme sonucunda yabancı kadın eş, kocanın vatandaşı olduğu ülkenin kanunlarından yararlanarak kocanın vatandaşlığını kazanmaktadır. Vatandaşlığın bu şekilde kazanılmasında kanunen bir mahsur gözükmemektedir. Çünkü, tarafların evlenmeleri kendi iradelerine bağlı olmasına rağmen, evlenmenin sonuçları onların iradesinden bağımsız olarak, kanun hükmü gereği ortaya çıkmaktadır.

Muvazaalı evlenmelerde, tarafların gerçek amacı evlilik birliği kurmak ve sürekli birlikte yaşamak değildir⁶. Başka bir anlatımla, taraflar evlendikten sonra, boşanma işlemlerine başlayıncaya kadar bir araya gelmezler. Ancak, tâbiidir ki, evlenmek isteyen kişilerin gerçek amaçlarını tespit edebilmek güç, hatta imkânsızdır. Evlenmede muvazaanın tespitindeki zorluklar sebebi ile, bu tür evliliklere müeyyide uygulamak evlenmenin mahiyetine ters düşecektir⁷. Bu sebeple, kanun koyucular doktrindeki haklı eleştirilere uygun olarak, vatandaşlık hukuku alanındaki suiistimleri bertaraf etmek isteyen bir düzenleme yapma gayretindedirler⁸. Yapılan pozitif düzenlemelerde, evlenmeden belli bir süre geçmesinden sonra vatandaşlığın talep edilebilmesi, vatandaş ile evlenen kişilerin istisnâî yoldan vatandaşlığa alınmalarının kabul edilmesi gibi bir kısım tedbirlerin alındığı

⁵ **AKINTÜRK Turgut**: *Türk Medenî Hukuku-Aile Hukuku*, C.2, b.6, İstanbul 2002, s.179.

⁶ Muvazaalı evlenmelerin hukukî akıbeti hususunda karşılaştırmalı hukukta ve Türk hukukunda ileri sürülen görüşler hakkında bkz. **AKINTÜRK**, 179 vd.

⁷ 2.HD.11.4.1974 T. ve 1315/2185 (İBD.1975, sy.1-2, s.79).

⁸ Günümüzde evlenme gibi kolay yoldan vatandaşlık kazanma, zaman zaman kötüye kullanılmaktadır. Bu sebeple bir kısım ülke hukuklarında, sırf vatandaşlık kazanmak amacı ile yapılan evlenmelere mahal vermemek için çeşitli tedbirler alma yoluna gidilmiştir. Bu bağlamda akla gelen ilk tedbir İsviçre Medeni Kanununda sırf vatandaşlık kazanmak amacı ile yapılan evlenmelerin batıl olduğunu kabul eden hükümdü(İMK. m.120/4). Bkz. **AKINTÜRK**, 179. Ancak, İsviçre kanun koyucusu zaman içinde bu çözümden vazgeçmiştir.

görülmektedir⁹.

Kanunda yer alan mevcut düzenlemeye göre, yabancı bir kadın için Türk vatandaşlığını kazanmanın en kolay yolu, bir Türk erkeği ile, göstermelik de olsa, evlenmesidir. Ancak, taraflar arasında gerçekte evlenme iradesinin bulunmadığı muvazaalı evlenmeler yolu ile ve salt talebe dayalı vatandaşlık kazanılması hukuken savunulamaz. Dolayısıyla, kanundaki boşluğun doldurularak hileli yoldan Türk vatandaşlığının kazanılmasına engel olunması bir gerekliliktir. Mevcut pozitif düzenlemeye göre, yabancı kadının evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmasına herhangi bir engel bulunmamaktadır. TVK., Türk vatandaşı ile evlenen yabancı kadının vatandaşlık durumunu düzenlerken modern tezi kabul etmiş ve kadına Türk erkekle evlenmesinin bir sonucu olarak vatandaşlık bahşetmemiştir. Ancak, Türk vatandaşı erkekle evlenen yabancı kadının Türk vatandaşlığına geçmek istemesi ve bu isteğini kanunda öngörülen sürede ve öngörülen makamlara bildirmesi hâlinde, Türk vatandaşlığını kazanacaktır. Kadının Türk vatandaşlığını beyan yoluyla kazanabilmesi için, taraflar arasında kanunen geçerli bir evliliğin yapılmış olması yeterlidir. Hatta bu evlilik taraflar arasında göstermelik olarak yapılmış olsa da, yapılan evlilik hukuken geçerli

⁹ Bu bağlamda Alman ve İsviçre Vatandaşlık Kanunları örnek olarak verilebilir. Alman Vatandaşlık Kanununda, Eşin Vatandaşlığa Alınmasını düzenleyen 9. maddenin 1. fıkrasının ilk cümlesinde genel prensip tespit edilmiştir. Buna göre, yabancı eşin Alman vatandaşlığını kazanabilmesi için, yabancıların vatandaşlığa alınmasını (ikamet şartlı vatandaşlığa alınma) düzenleyen 8. maddede aranan şartları gerçekleştirmelidir. Alman vatandaşı ile evlenen yabancı kadın ise, 1) Alman vatandaşı ile evlenmesiyle eski vatandaşlığını kaybediyor ise veya terk ediyor ise ya da Yabancılar Kanununun 87. maddesi gereğince çok vatandaşlığın kabulü için bir sebep var ise, 2) Almanya ile entegrasyon sağladığını tekeffül ediyor ise, Almanya'nın önemli menfaatleri, özellikle iç güvenliği veya devletlerarası ilişkilerdeki güvenliğini tehlikeye koymuyor ise, Alman vatandaşlığına alınabilir(art. 9 StAG.). İsviçre Vatandaşlık Kanununda ise, İsviçre'de oturan İsviçrelinin yabancı eşi ile yabancı ülkede oturan İsviçrelinin eşi arasında bir ayrım yapılmıştır. Buna göre; Toplam olarak beş yıl İsviçre'de oturmuş ve son bir yıldan beri İsviçre'de oturuyor ise ve üç yıldan beri İsviçre vatandaşı ile evlilik birliği içinde yaşayan İsviçre vatandaşı ile evlenen bir yabancı, istisnaî vatandaşlığa alınma talebinde bulunabilir(art. 27 BüG). Yabancı eşin istisnaî vatandaşlığa alınabilmesi için, İsviçre ile intibak sağlamış olması, İsviçre hukuk düzenini ihlâl etmemesi ve İsviçre'nin iç ve dış güvenliğini tehlikeye koymaması şartları aranmaktadır(art. 26 BüG). Yabancı ülkede yaşayan İsviçrelinin eşinin İsviçre vatandaşlığını kazanabilmesi için, altı yıldan beri İsviçre vatandaşı ile evlilik birliği içinde yaşıyor olması ve İsviçre ile sıkı bağlantısının bulunması şartıyla istisnaî vatandaşlığa alınmadan yararlanarak İsviçre vatandaşlığına alınabilecektir(art. 28 BüG).

ise, yabancı kadına Türk vatandaşlığını kazandırmaya yetecektir.

Türk hukukunda, muvazaalı evlenmelerle ilgili olarak ne Medenî Kanunda ne de Vatandaşlık Kanununda bir müeyyide öngörülmüştür. Bu sebeple, muvazaalı evlenmeler, diğer muvazaalı işlemlerden farklı olarak, geçerli bir evlenmenin bütün hüküm ve sonuçlarını doğurmaktadır. Bu durum, tarafların gerçekte evlenme iradeleri olmamasına rağmen, sırf Türk vatandaşlığını kazanmak amacı ile göstermelik evlilikler yapmasına ortam hazırlamaktadır. Özellikle, eski doğu bloğu ülkelerinden gelen bir kısım kadınların, Türkiye’de daimi ikamet sahibi olmak ve sınır dışı edilme korkusu yaşamamak için, Türk erkekleri ile muvazaalı evlilik yaptıkları ve bu şekilde Türk vatandaşlığını kazandıkları görülmektedir. Vatandaşlık Kanunda bu tür evlilikler yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılmasına engel olucu bir kısım tedbirlerin alınmasına ihtiyaç olduğu kabul edilmektedir¹⁰.

13.1.2003 tarihili tasarıda muvazaalı evlenmeler yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılmasını önlemeye yönelik bir kısım tedbirler öngörülmektedir. Buna göre, “Türk vatandaşı ile evlenme nedeniyle Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılar, en az üç yıldan beri evli olmaları, fiilen birlikte yaşamaları ve evliliğin devamı kaydıyla, yurt içinde en büyük mülkî idare âmirine, yurt dışında ise Türk konsoloslarına yazılı olarak başvuruda bulunabilirler. Başvuru üzerine İçişleri Bakanlığınca yapılacak inceleme ve soruşturma sonucunda aranan şartları taşıdıkları anlaşılan kişiler, bu durumun tespitine ilişkin karar tarihinden itibaren Türk vatandaşlığını kazanırlar”.

Tasarı, mevcut düzenlemeye göre, önemli farklılıklar içermektedir.

İlk olarak; yalnızca yabancı kadın eşler değil, aynı zamanda yabancı erkek eşler de, evlenme yolu ile Türk vatandaşlığını kazanabileceklerdir. Dolayısıyla, mevcut pozitif düzenlemeden farklı olarak, evlenmenin vatandaşlığa etkisi bakımından kadın erkek eşitliği nazara alınmaktadır. Başka bir ifade ile, evlenme ile vatandaşlığın kazanılmasında cinsiyetten kaynaklanan eşitsizlik bertaraf edilmektedir. Bu yönü ile yapılması öngörülen değişikliğin isabetli olduğunu söylemek gerekir.

İkinci olarak, Türk vatandaşlığının evlenme anında “salt beyana dayalı” kazanılma ihtimali bertaraf edilmiştir.

Evlenmeye bağlı olarak Türk vatandaşlığının kazanılmasını düzenleyen mevcut pozitif düzenlemede en fazla ihlâl edilen ve dolayısıyla yoğun eleştiri konusu yapılan düzenleme kaldırılmaktadır.

¹⁰ DOĞAN Vahit: Türk Vatandaşlık Hukuku, b.2, Ankara 2002, s.75; NOMER, 67.

Tasarıya göre, yabancı eşin evlenme yolu ile Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için, tarafların;

- üç yıldan beri evli olması,
- birlikte yaşamaları ve

- evliliğin devam ediyor olması gerekli görülmüştür. Ancak, tasarıda tespit edilmiş olan şartların gerçekleşmesi ve yabancı eşin talepte bulunması onun Türk vatandaşlığını kazanması için yeterli olmayacaktır. Ayrıca, ilgili hakkında bir soruşturma yapılması ve soruşturma sonunda vatandaşlığa alınmasında herhangi bir engelin bulunmaması da gereklidir. Evlenme yolu ile Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancı eşin talepte bulunması hâlinde, öngörülen şartların yerine gelip gelmediği İçişleri Bakanlığınca resen araştırılacaktır. Şayet, şartların gerçekleştiği tespit edilir ise, kişi Türk vatandaşlığını kazanacaktır.

Tasarıda, kişinin Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için önemli bir şart daha öngörülmektedir. Kişi hakkında yapılacak soruşturma sonunda, kişinin vatandaşlığına alınmasında bir engelin bulunmaması gereklidir. Tasarıda soruşturmanın kapsamı hususunda bir açıklık bulunmamaktadır. Ancak, TVK. m.11/3 çerçevesinde soruşturma yapılacağı kabul edilmesi gerekir. Dolayısıyla yapılacak soruşturma, kişinin ülke güvenliği bakımından tehlike teşkil edip etmemesi noktasında olacaktır. Şayet, yapılan soruşturma sonunda, kişinin ülke güvenliği bakımından tehlike teşkil ettiğine kanaat getirilir ise, öngörülen şartlar gerçekleşmiş olsa da, evlenme yolu ile Türk vatandaşlığı kazanılamayacaktır.

Evlenme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılmasını düzenleyen yeni hüküm, karşılaştırmalı hukukta kabul edilen esaslara uygun bir düzenleme içermektedir. Ancak, evlenme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin hükmün uygulanmasını göstermek üzere bir yönetmelik çıkarılmasından bahsedilmektedir. Buna göre, “Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlar Kurulunca çıkartılacak Yönetmelikle belirlenir”(m.5/5). Öngörülen yönetmeliğin gereğini anlamak güçtür. Çünkü, yürürlükte bulunan “Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik”, Kanunda yapılacak değişiklikler çerçevesinde revize edilecektir. Hâl böyle iken, bir yönetmelik daha çıkarılması, karışıklığa sebep olmaktan başka bir anlam ifade etmeyecektir.

b) Vatansızlığın Önlenmesi

Türk vatandaşı ile evlenen kişinin, vatansız olması veya evlenmekle eski vatandaşlığını kaybetmesi hâlinde, vatansızlığı önlemek amacı ile bu gibilerin evlenmeye bağlı olarak kendiliğinden vatandaşlık kazanması kabul edilmiştir. Mevcut düzenlemede, Türk erkeği ile evlenen yabancı kadının vatansız olması veya evlenmekle eski vatandaşlığını kaybetmesi hâlinde, vatansız kalmasını önlemek için, kanun hükmü gereği, Türk vatandaşlığı bahşedilmiştir. Başka bir ifade ile, vatansız olan veya evlenmekle vatansız kalan kadın, Türk erkeği ile evlendiğinde, kendi iradesi olmasa dahi, Türk vatandaşlığını kanun hükmü gereği kendiliğinden kazanacaktır. Ancak, kadın belli bir ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlı ise ve bu ülke vatandaşlık hukukunda kadının vatandaşlıktan ayrılabilmesi, yabancı bir ülke vatandaşlığını kazanmasına bağlanıyor ise, kanunun 5. maddesinin aradığı manada vatansızlık hâli oluşmamaktadır. Çünkü, kadın evlendiği anda belli bir ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlıdır ve Türk vatandaşı ile evlenmesi onun vatandaşlığını kaybetmesine neden olmamaktadır. Bu hâlde, kanun hükmü gereği kendiliğinden Türk vatandaşlığının kazanılması kabul edilemez.

Mevcut pozitif düzenlemede, vatansızlığın önlenmesi amacı ile Türk vatandaşlığının kazanılması, yalnızca yabancı kadın eş bakımından kabul edilmiş olmasına rağmen, tasarıda bu ayırım ortadan kaldırılmıştır. Dolayısıyla, Türk vatandaşı ile evlenen yabancı kadın veya erkek, vatansız olur veya evlenmekle eski vatandaşlığını kaybederse, evlenmeye bağlı olarak kanun hükmü gereği, Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanacaktır.

3. Batıl Evlenmelerin Vatandaşlığa Etkisi

Yabancı kadına Türk vatandaşlığını kazandıran evlenme batıl ise, butlan kararının kadının kazanmış olduğu Türk vatandaşlığına etkisi ne olacaktır? Kanunda yer alan düzenlemeye göre, “Evlenmenin butlanına karar verilmesi hâlinde akitte hüsnüniyetli olan kadın, Türk vatandaşlığını muhafaza eder”(TVK. m.5/2). Bu hükme göre, butlan sebeplerini bilen, başka bir ifade ile akitte hüsnüniyetli olmayan kadın, evliğin butlanına karar verilmesiyle birlikte, Türk vatandaşlığını herhangi bir işleme gerek kalmaksızın kendiliğinden kaybedecektir. Ancak, kaybın söz konusu olabilmesi için, evlenmenin batıl olduğunun hâkim kararı ile hüküm altına alınması gereklidir. TVK.’da Türk vatandaşlığının hangi anda kaybedilmiş olacağı hususunda her hangi bir hüküm yoktur. Ancak bu bir boşluk yaratmaz. Zira, MK.’da, batıl evlenmelerin, butlanına karar verinceye kadar

geçerli bir evlenmenin bütün hüküm ve sonuçlarını doğuracağına ilişkin hüküm ve evliliğin butlanının ancak hâkim kararı ile hüküm ifade edeceğine dair hükümleri birlikte düşündüğümüz takdirde, batıl evlenme yolu ile Türk vatandaşlığını kazanan kadın hüsnüniyetli değil ise, kazanmış olduğu Türk vatandaşlığı, hâkimin butlan kararı vermesi ile kendiliğinden ve hüküm anından itibaren sona erecektir.

Batıl evlenmelerde, yabancı kadın eş iyi niyetli ise, yani, evlenmenin batıl olduğunu bilmiyor ise, butlan kararı verilmesi kadının evlenmeyle kazanmış olduğu Türk vatandaşlığına etki etmeyecektir. Bu hâlde evlenmenin boşanma veya ölüm sebebi ile sona ermesinde olduğu gibi, kadın Türk vatandaşı olarak kalmaya devam edebileceği gibi, seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığından da ayrılabilir.

Batıl evlenmelerden olan çocukların durumu ise, kanunda açık olarak düzenlenmiştir. Buna göre, “Butlanına karar verilmiş evlenmeden olan çocuklar, ana veya babaları hüsnüniyetli olmasalar dahi Türk vatandaşlığını muhafaza ederler”(m.5/3) hükmüne yer vermiştir. Bu hükümden hareket edildiğinde, ana veya babalarının iyi niyetli olup olmadıklarına bakılmaksızın batıl evlenmelerden doğan çocuklar, Türk vatandaşı olarak kalmaya devam edeceklerdir. Bu sonuç, Medenî Kanunda batıl evlenmelerin, butlan kararı verilinceye kadar geçerli bir evlenmenin bütün hüküm ve sonuçlarını doğuracağına dair hükmü ile uyumludur.

Batıl evlenmelerin vatandaşlığa etkisi hususunda mevcut düzenleme ile esasta uyum vardır. Ancak, tasarıda evlenme ile vatandaşlığın kazanılması bakımından kadın erkek eşitliği nazara alındığından, batıl evlenmelerin vatandaşlığa etkisi bakımından da kadın erkek eşitliği nazara alınmıştır. Dolayısıyla, batıl evlenmeye dayanarak vatandaşlık kazanan yabancı eş, kadın veya erkek olmasına bakılmaksızın evlenmede iyi niyetli ise, kazanmış olduğu Türk vatandaşlığına etki etmeyecektir.

B) Yeniden Vatandaşlığa Alınma

Yeniden vatandaşlığa alınma, vatandaşlığını herhangi bir şekilde kaybetmiş kişilerin tekrar vatandaşlığa alınmalarını sağlayabilmek için kabul edilmiş bir kurumdur¹¹. Bu esas TVK.’da, “Bu kanuna göre

¹¹ Bir kısım ülke hukuklarında da yeniden vatandaşlığa alınma müessesesine yer verildiği görülmektedir. İsviçre hukukunda yeniden vatandaşlığa alınmak için gerekli şartlar, kanunda tespit edilen (art.21 veya 23) kişi gruplarından olmalı, İsviçre ile bağlılığı devam ediyor olmalı, yeniden vatandaşlığa alınmaya layık olmayan kişilerden olmamalı ve İsviçre’nin iç ve dış güvenliğini tehlikeye

Türk vatandaşlığını kaybetmiş olanları, Bakanlar Kurulu ikamet şartı aranmaksızın yeniden vatandaşlığa alabilir. 35 inci madde hükmü saklıdır”(TVK. m.8) şeklinde ifade edilmiştir.

Türk Vatandaşlık Kanununa göre yeniden vatandaşlığa alınma hakkından yararlanacak olanlar 35 inci madde hükmü saklı kalmak şartı ile bu kanuna göre vatandaşlığını kaybetmiş olan kişi gruplarıdır. Başka bir ifade ile, vatandaşlığı “*çıkarma*” müeyyidesi haricinde herhangi bir sebeple kaybetmiş olan kişiler, yeniden vatandaşlığa alınma yolundan istifade ederek Türk vatandaşlığına dönebilirler¹². Ancak, Vatandaşlık Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte, yeniden vatandaşlığa alınma hakkından yararlanabilecek kişi grupları sayılmıştır. Buna göre,

“a) Türk Vatandaşlığı Kanununun 19 uncu maddesi uyarınca yabancı erkekle evlenmek ve kocasının uyrukluğunu seçmek suretiyle Türk vatandaşlığını kaybeden kadınlardan bu Yönetmeliğin 20 inci maddesindeki seçme hakkı süresini geçirenler.

b) Resmî izinle Türk vatandaşlığından çıkanlar,

c) Türk Vatandaşlığı Kanununun 25 inci maddesi gereğince Bakanlar Kurulunca Türk Vatandaşlığını kaybettiklerine karar verilenler”(m.12).

Görüldüğü gibi, Yönetmelikte, Türk vatandaşlığının kaybı sebeplerinin bir kısmı sayılmamıştır. Bunlar; seçme hakkına sahip çocuklardan süreyi kaçırانlar, vatandaşlığı iptal edilenlerden sınırdışı işlemine tabi tutulmayanlar.

Tasarıda yeniden vatandaşlığa alınmayı düzenleyen 8. maddede¹³ öngörülen değişiklikte esas itibarıyla iki husus önem arz etmektedir. İlk olarak, yeniden vatandaşlığa alınma hakkından

---

koymuyor olması şartları aranmaktadır(art. 18 BüG.). Alman hukukunda ise, kişinin fiil ehliyetine sahip olması, Yabancılar Kanununa göre sınır dışı etmek için aranan sebeplerin bulunmaması şartlarının varlığı aranmaktadır(art. 13 StAG).

¹² **ULUOCAK**, 113.

¹³ “Madde 2- 11.2.1964 tarihli 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 8 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 8- Bu Kanuna göre Türk vatandaşlığını kaybetmiş olanlardan; 19 uncu madde uyarınca yabancı erkekle evlenmek ve kocasının uyrukluğunu seçmek suretiyle Türk vatandaşlığını kaybeden ve 13 üncü maddede öngörülen süreyi geçiren kadınlar ile 20 inci madde uyarınca izin almak suretiyle Türk vatandaşlığından çıkanlar İçişleri Bakanlığınca, 25 inci madde uyarınca Bakanlar Kurulunca Türk vatandaşlığını kaybettiklerine karar verilenler ise Bakanlar Kurulu kararıyla, ikamet şartı aranmaksızın, yeniden vatandaşlığa alınabilir”.

yararlanacak kişi grupları, kanundan farklı ve fakat mevcut yönetmeliğe uygun olarak sayma suretiyle tespit edilmektedir. Tasarının kanunlaşmasıyla, Türk vatandaşlığını “çıkarma” müeyyidesi ile kaybedenler haricinde herhangi bir sebeple kaybetmiş olanlar, yeniden vatandaşlığa alınma müessesesinden yararlanarak Türk vatandaşlığını kazanamayacaklardır.

İkinci olarak, yeniden vatandaşlığa alınacak kişi gruplarına göre vatandaşlığa alma kararını verecek makam da değişmektedir. İzin almak suretiyle Türk vatandaşlığından ayrılanlar ile evlenme yolu ile Türk vatandaşlığından ayrılan ve kendisinin Türk vatandaşlığını kaybetmesini sağlayan evlenmenin sona ermesinden itibaren kanunî süresinde seçme hakkından yararlanamayan kadının Türk vatandaşlığına alınmasında İçişleri Bakanlığı yetkili kılınmışken, kaybettirme yolu ile Türk vatandaşlığından ayrılanların yeniden vatandaşlığa alınmasında yetki Bakanlar Kuruluna verilmektedir. Tasarıda bu ayrımın gerekçesi, işlemlerin hızlandırılması olarak kabul edilmiştir.

TVK. m.10 vd.’da öngörülen usule uygun olarak talep üzerine ilgili şahıs yeniden Türk vatandaşlığına alınabilecektir.

C) Diğer Hükümler

Tasarıda öngörülen diğer değişiklikler ise, esasa ilişkin olmayıp karar almaya yetkili makamlarda değişiklik öngörmektedir.

Vatandaşlıktan çıkma iznini vermeye yetkili makam hususunda da değişiklik öngörülmektedir. Mevcut düzenlemede, çıkma iznini vermeye yetkili makam Bakanlar Kuruludur. Kanunda yer alan hükme göre, öngörülen şartları şahsında taşıyan kişilere Bakanlar Kurulu çıkma izni verecektir(m.20). Başka bir anlatımla, Bakanlar Kurulunun bağlı yetkisi kabul edilmiştir. Öngörülen şartların gerçekleşmesi ile çıkma izni verileceğine göre, yetkinin Bakanlar Kurulunda olması işlemi uzatacağından, çıkma talebinde bulunan kişinin mağdur olmasından başka bir anlam taşımamaktadır. Bakanlar Kurulu, şartların gerçekleşip gerçekleşmediğini tespit etmekte ve şartların gerçekleşmesi hâlinde, çıkma iznini vermektedir¹⁴. Dolayısıyla, bu

¹⁴ “Madde 3- Türk Vatandaşlığı Kanununun 20 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 20- Türk vatandaşlığından çıkma izni, aşağıdaki şartların varlığı hâlinde İçişleri Bakanlığınca verilebilir.

a) Mümeyyiz ve reşit olmak,

c) Herhangi bir nedenle yabancı devlet vatandaşlığını kazanmış olmak veya başka bir devlet vatandaşlığını kazanacağına ilişkin inandırıcı belirtiler

tespitinin İçişleri Bakanlığınca yapılmasında bir mahsur olmadığı gibi, işlemleri de hızlandıracaktır. TVK. m.20’de öngörülen değişikliğe paralel olarak TVK. m.29’da da¹⁵ değişiklik yapılması doğaldır¹⁶.

Ancak, vatandaşlıktan çıkmayı düzenleyen 20. maddede değişiklik öngörüldüğüne göre, doktrinde yapılan eleştirilerin de nazara alınması isabetli olurdu. Doktrinde, haklı olarak, yabancı devlet vatandaşlığının kazanılacağına ilişkin inandırıcı emarelerin aranmasının gereksiz olduğu savunulmaktadır¹⁷. Çünkü, kişiye yabancı devlet vatandaşlığının kazanılması yönünde izin verilmiş olması, kişinin Türk vatandaşlığını kaybetmesi sonucunu doğurmamaktadır. Kişi, izin belgesinin süresi içinde yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanır ise, ancak bu durumda kendisine çıkma belgesi verilmektedir. Bu sebeple, kişiye çıkma izni verilebilmesi için, yabancı bir devlet vatandaşlığının kazanılacağına ilişkin inandırıcı emarelerin aranmasına gerek yoktur. Dolayısıyla, talepte bulunan reşit ve mümeyyiz herkese çıkma izninin verilmesi yönünde bir düzenleme yapılması uygun olacaktır.

Diğer bir değişiklik de, TVK. m.32’de öngörülmektedir. Mevcut düzenlemeye göre, çocuğun velâyetine sahip ana veya babanın Türk vatandaşlığından çıkması hâlinde, çocuklar da ona bağlı olarak Türk vatandaşlığından çıkmaktadırlar. Dolayısıyla, çocuğun vatandaşlığında Türk vatandaşlığından çıkan ana veya babaya bağlı olarak ve diğer ebeveynin iradesi nazara alınmadan değişiklik olmaktadır. Özellikle, 15 yaşından büyük çocukların vatandaşlığı kaybetmesi için yazılı muvafakatine ihtiyaç olmasına rağmen, küçük çocuklar, velâyet hakkına sahip ebeveyne bağlı olarak, Türk vatandaşlığından çıkmaktadırlar. Bu sonuç, ana baba arasında ihtilâfların

---

bulunmak”.

¹⁵ Madde 4- 403 Sayılı kanunun 29 uncu maddesinde yer alan “Bakanlar kurulundan” ibaresi “İçişleri Bakanlığında” şeklinde değiştirilmiştir.

¹⁶ TVK. m.29’da yapılan değişiklik hususunda İçişleri Bakanlığı Vatandaşlık İşleri genel Müdürlüğünün uygulamaları kanundan beklenen amacı sınırlayıcı niteliktedir. Genel Müdürlük, ilgili maddeyi lafzî yorma tabi tutmaktadır. Buna göre, “Türk vatandaşlığından çıkma izni almak üzere müracaat ettiklerinde herhangi bir şekilde yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmış olan kişiler bu hüküm dışında kalmakta ve belirtilen haklardan yararlanmaları kanunen mümkün olmamaktadır” şeklinde bir yorum yapmaktadır (www.nvi.gov.tr/vatand/vatandaslik.html). Bize göre, kanunun amacı yabancı devlet vatandaşlığını kazanma hakkına sahip olan kişilerin, Türkiye’deki haklarının hâeldar olmasına engel olmak ve bu gibilerin yabancı devlet vatandaşlığını kazanmalarını bir nevi teşvik etmektir. Hâl böyle olunca, lafzî yorum yerine gaî yorum yapılmalıdır. Dolayısıyla, herhangi bir yolla yabancı bir devlet vatandaşlığını kazandıktan sonra, Bakanlar Kurulundan çıkma izni olarak Türk vatandaşlığından çıkan kişiler de TVK. m.29’da getirilmiş istisnâ nitelikli haklardan yararlanacaklardır. Danıştay’ın da aynı yönde kararları bulunmaktadır. Danıştay 10. D., E.2000/3814, K.2002/1250.

¹⁷ **NOMER**, 101.

çıkmasına sebep olmaktadır. Mevcut tasarıda, velâyet hakkına sahip olan ana veya babanın Türk vatandaşlığından çıkması hâlinde, diğerinin muvafakat etmesi ile çocukların vatandaşlığında değişiklik olacaktır. Diğer ebeveynin muvafakat etmemesi hâlinde, mahkemeden alınacak karara göre işlem yapılacağı kabul edilmektedir¹⁸. Öngörülen bu değişiklik, mevcut düzenleme sebebi ile ortaya çıkan ihtilâfları önemli ölçüde bertaraf edecektir.

II. Değerlendirme

Mevcut tasarıda olumlu hükümler bulunmasına rağmen, yeterli olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir. Bu sebeple, Türk Vatandaşlık Kanununda 1981 yılından beri yapılan değişiklikler ve son değişiklik tasarısı çerçevesinde genel bir değerlendirme yapılması isabetli olacaktır. Bu bağlamda önceki dönemde yapılan değişikliklerden 20.4.1989 tarih ve 3540 sayılı Kanun, 27.5.1992 tarih ve 3808 sayılı Kanun ve nihayet yapılan değişikliklerden etkilenen TVK. m.40'ın özel olarak ele alınmasında fayda görmekteyiz.

A) Vatandaşlığı Kazanma Anı, Şartlı Vatandaşlık

20.4.1989 tarih ve 3540 sayılı kanunla Türk Vatandaşlık Kanununda yapılan değişiklikle birlikte, yetkili makam kararı ile vatandaşlığa alınan kişilerin, vatandaşlığı kazanma anının tespitinde “şart” kavramına yer verilmiştir. Bu düzenlemeye göre, vatandaşlığın kazanılma anı da, şartlı veya şartsız vatandaşlığa alınmaya göre farklılaşmaktadır.

Bakanlar Kurulu, kanunda öngörülen şartları şahsında taşıyan kişiyi şartsız olarak vatandaşlığa alır ise, vatandaşlığın kazanılma anı,

¹⁸ “Madde 32- Türk vatandaşlığından çıkan babanın küçük çocukları,
a) Ananın ölmüş bulunması,
b) Ananın yabancı olması,
c) Velâyetin babada bulunması ve ananın yazılı muvafakatinin alınması,
Hallerinde babalarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybederler. Ancak, ananın muvafakat etmemesi durumunda mahkemeden alınacak karara göre işlem yapılır.
Türk vatandaşlığından çıkan ananın küçük çocukları;
a) Babanın ölmüş bulunması,
b) Babanın belli olmaması,
c) Babanın yabancı olması,
ç) Velâyetin anada bulunması ve babanın yazılı muvafakatinin alınması,
Hallerinde, analarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybederler. Ancak, babanın muvafakat etmemesi durumunda mahkemeden alınacak karara göre işlem yapılır.
Baba ve anaya bağlı olarak vatandaşlığın kaybı, çocuk 15 yaşından büyük ise yazılı muvafakatine bağlıdır.
Bu madde hükümleri gereğince vatandaşlığın kaybı çocukları vatansız kılacak ise çocuklar Türk kalır”.

Bakanlar Kurulu karar tarihidir (TVK. m.10/1). Şartlı olarak vatandaşlığa alınmada ise, “Bakanlar Kurulunca bir şarta bağlı olarak vatandaşlığa alınmasına karar verilenler için vatandaşlığa alınma kararı, bu şartın yerine getirildiğinin İçişleri Bakanlığınca tespit edildiği tarihten itibaren hüküm ifade eder”(TVK. m.10/2). Bu düzenlemeye göre, Türk vatandaşlığına geçmek isteyen kişiyi, Bakanlar Kurulu vatandaşlığa alırken bir kısım şartlar ileri sürebilecektir. Vatandaşlığa alınma talebinde bulunan kişi, öngörülen süre içinde tespit edilen şartları yerine getirmez veya getiremez ise, vatandaşlığa alınma kararı iptal edilecektir. Kanunda yer alan düzenlemeye göre, “iki yıl içerisinde şartların yerine getirilmemiş olması hâlinde İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine vatandaşlığa alınma kararı Bakanlar Kurulunca iptal edilir”(TVK. m.10/3)¹.

Kanunda yer alan bu düzenlemede, Bakanlar Kurulu kişiyi vatandaşlığa alırken bir kısım şartlar ileri sürebilecektir. Ancak, kanunda nelerin “şart” olarak ileri sürülebileceği hususunda bir açıklık yoktur. Kanunun gerekçesinden, çifte vatandaşlığın önlenmesi gayesiyle şartlı vatandaşlığın kabul edildiği anlaşılmaktadır². Ancak, kanun koyucunun amacının kanun metnine yansıdığını söyleyebilmek

¹ 3540 sayılı Kanunla getirilen şartlı olarak vatandaşlığa alınmanın gerekçesinde, “kişilerin bazı hâllerde Bakanlar Kurulu kararı verilmeden önce, vatandaşlığa alınabilmesi için, özellikle çifte tâbiyetin önlenmesi bakımından ilgilinin aslı vatandaşlığından çıkması istenmektedir. Bunun için İçişleri Bakanlığınca kendisinin vatandaşlığa alınacağı, ancak aslı vatandaşlığından çıkması gerektiği bildirilmekte ve çıktığını gösterir belgeyi getirmesi hâlinde vatandaşlığa alınma işlemi sonuçlandırılmaktadır”, ifadesine yer verilmiştir.

² Danıştay kararına konu olan bir olayda, Ankara 8. İdare Mahkemesi 9.6.1999 T. Ve E. 1998/1293, K.1999/611 sayılı kararında, “Azerbaycan vatandaşı olan davacının Türk vatandaşlığına alınma talebinin davalı idarece “Vatandaşlıkla İlgili Konuların uygulanmasına ilişkin Yönerge” hükümleri uyarınca verilen süre içerisinde Azerbaycan vatandaşlığından çıkmadığından bahisle reddedilmesinde, Üst Hukuk normu olan 403 sayılı yasada öngörülen şartlar haricinde Yönetmelikle ya da Yönergeyle kısıtlayıcı hükümler getirilmesinin mümkün olmadığı, davacının vatandaşlığa alınma şartlarını taşıdığı, salt yönerge hükmünden bahisle işlem tesis edilemeyeceği” gerekçesi ile işlemi iptal etmiştir. Kararı temyiz üzerine inceleyen Danıştay ise, “403 sayılı Kanunda yer alan koşulların varlığı hâlinde vatandaşlığa alınma konusunda Devletin egemenlik hakkına dayalı takdir yetkisi bulunmaktadır.

... Bu durumda, egemenlik hakkı kapsamında bulunan bir olaya dayalı takdir yetkisinin kullanımındaki kriterlerin yönergeyle belirlenmesinde üst hukuk normuna aykırılıktan bahsedilemeyeceği gibi, Türk vatandaşlığına geçebilmesi için kendi vatandaşlığından ayrılması konusunda tanınan süre içinde bu yönde girişimde bulunmayan davacı hakkında tesis edilen işlemde hukuka aykırılık bulunmadığından, dava konusu işlemin iptali yolunda verilen kararda hukukî isabet bulunmamaktadır”. Danıştay 10.D., E.1999/5039, K.2000/2825.

mümkün değildir. Kanunda yetkili makam kararı ile vatandaşlığa alınma ile ilgili hükümlerde, şart kavramından bahsedilmemektedir. Bu durum, Anayasaya aykırılık teşkil etmektedir. Anayasada yer alan hükme göre, “Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır”(m.66/3-c.1). Kanunda, yetkili makam kararı ile vatandaşlığa alınmaya ilişkin hükümlerde olmayan bir hususun, Bakanlar Kurulunca şart olarak ileri sürülmesi, kanunilik esası ile çelişmektedir. Çünkü, mevcut düzenlemede, Bakanlar Kurulunun hangi hususları şart olarak ileri süreceğine dair bir açıklık yoktur. Mevcut tasarıda bu çelişkinin giderilmesi yönünde düzenlemeler yapılması isabetli olacaktır. Başka bir ifade ile, şartlı vatandaşlığa alınmanın gerekçesi olan, çifte vatandaşlığa mahal verilmemesi esasının Kanuna açıkça dercedilmesi isabetli olacaktır.

B) Vatanda Bağlılıkla Bağdaşmayan Eylemler Sebebi İle İrade Dışı Kayıp

1. Genel Olarak

Devletler, güvenliklerini veya menfaatlerini ağır biçimde zedeleyen kişilere, prensip itibarıyla maddî hukukları çerçevesinde müeyyide uygulama yoluna giderler. Ancak, bazı hâllerde bu tür kişilere iç hukuk kurallarından hareketle maddî bir müeyyide uygulama imkanı olmayabilir. Bu gibi hâllerde, kişiye, vatandaşlık hukuku anlamında müeyyide uygulama yoluna gidilmekte ve kişinin vatandaşlığına son verilmektedirler. Karşılaştırmalı hukukta bir kısım eylem ve davranışlarda bulunan kişilere maddî hukuk anlamında müeyyide uygulanmadığı hâllerde, vatandaşlık hukuku anlamında müeyyide uygulama yoluna gidilebileceği kabul edilmektedir. Başka bir ifade ile, kişinin iradesi dışında bir müeyyide olarak vatandaşlığına son verilebilecektir. Yetkili makam kararı ile kişinin iradesi dışında vatandaşlığına son verilmesi, insan haklarına ve vatandaşlık hukukunun genel prensiplerinden “herkesin bir tâbiyeti olmalıdır” ve “kişi tâbiyetini seçmede serbest olmalıdır” direktif ilkelerine aykırı olduğu kabul edilmektedir. Buna rağmen, günümüzde hemen bütün hukuk sistemlerinde “vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemler”den dolayı kişinin iradesi dışında vatandaşlığına son verilebileceği kabul edilmektedir. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde, şahısların keyfî olarak vatandaşlıktan çıkarılmayacakları kabul edilmiştir(m.15). Dolayısıyla, milletlerarası hukukta, “keyfî” olmamak şartıyla, devletin tek yanlı olarak, kişinin iradesi dışında vatandaşlığına son verebileceği kabul edilmektedir. Vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemlerin neler olduğunun önceden objektif olarak tespit edilmesi ve verilen kararların yargı denetimine tabi olması “keyfî” olmama kriteri için gerekli görülmektedir³.

³ NOMER, 121 vd.; ULUOCAK, 80 vd.; DOĞAN, 131 vd.

Türk hukukunda vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemler “kaybettirme” ve “çıkarma” olmak üzere iki başlık altında düzenlenmiştir. Bu hükümler nazara alındığında, milletlerarası hukukta kabul edilen “keyfi” olmama kriterine uygun olduğu söylenebilir.

Ancak, vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemleri düzenleyen hükümlerin uygulanmasıyla ilgili olarak bir kısım hatalar yapılmış, buna bağlı olarak yapılan değişiklikler yeni hataları beraberinde getirmiştir. Bu sebeple, vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemler hakkında genel bir değerlendirme yapılmasında fayda görmekteyiz.

2. 27.2.1992 tarih ve 3808 Sayılı Kanun

Önceki düzenlemelerde⁴, ıskat hem Türk vatandaşlığını aslen kazanmış olanlar hem de müktesep vatandaşlar için uygulanabilen bir müeyyide idi. 403 sayılı Vatandaşlık Kanununda çıkarma (ıskat), prensip olarak Türk vatandaşlığını sonradan kazanmış olanlar için kabul edilmiş, aslî vatandaşlar için yalnızca savaş hâlinde müracaat edilebilecek bir müeyyide olarak öngörülüyordu. Ancak, 13.12.1981 tarih ve 2383 sayılı Kanunla TVK.’da yapılan değişiklikle, çıkarmanın kapsamına dahil olan fiilleri işleyen aslî Türk vatandaşları için, normal zamanlarda, kaybettirme müeyyidesi uygulanabileceği kabul edilmişti(TVK. m.25/g). Bu hükme göre; "*Yurt dışında bulunup da Türkiye Cumhuriyetinin iç ve dış güvenliği ile kanunun suç saydığı şekilde iktisadî veya malî güvenliği aleyhinde faaliyette bulunan veya yurt içinde bu tür faaliyetlerde bulunup da her ne suretle olursa olsun yurt dışına çıkan ve hakkında kamu davası açılmasına veya ceza kovuşturmasına veya hükmün infazına olanak bulunmayan ve gelmesi için yapılan duyuruya rağmen üç ay içinde, sıkıyönetim ve olağanüstü hâllerde bir ay içinde yurda dönmeyen*" kişiler hakkında kaybettirme kararı verilebilmekteydi.

Yürürlükte kaldığı yaklaşık on yıllık süre içinde, uygulamadaki hatalar sebebi ile oldukça eleştirilmiş olan bu düzenleme 27.2.1992 tarih ve 3808 Sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır. TVK. m.25/g bendinin yürürlükten kaldırılmasından önceki dönemde verilen kararlar, genel olarak incelendiğinde şu görülmektedir. Kişi hakkında devletin iç ve dış güvenliği ya da iktisadî ve malî güvenliği aleyhine faaliyette bulunduğu yolunda bir isnat yapılmakta ve bu isnada dayanarak Türk vatandaşlığını kaybettirme kararı verilmekteydi. Ancak, yargılama sonunda, hakkında kaybettirme kararı verilen kişilerin “isnat “edilen fiilî işlemedikleri ortaya çıkmaktaydı. Uygulamadaki bu tür hatalar Danıştay kararlarında da açık olarak

⁴ Tâbiyet-i Osmaniye Kanunnamesi ve 1928 tarih ve 1312 sayılı Türk Vatandaşlık Kanununda ıskat müessesine yer verilmiştir.

görülmektedir⁵. TVK. m.29/g için yapılan eleştiriler aynı şekilde TVK. m.26'da yer alan "çıkarma" bakımından da geçerlidir. Çünkü, iki düzenleme birbiriyle aynı niteliktedir.

Hem kaldırılan TVK. m.25/g ve hem de TVK. m.26'nın uygulanması bakımından, kişiye isnat edilen fiilî işlediği sabit değildir. Bu hükümlere bakıldığında üç değişik hâlin nazara alındığı görülmektedir; "*kamu davası açılmaması*", "*ceza kovuşturması yapılamaması*" veya "*hükümün infazının mümkün olmaması*". Son hâlde, kişinin, isnat edilen fiilî işlediği yargı kararı ile kesinleşmiştir. Ancak ilk iki hâlde, kişinin isnat edilen "suç niteliğinde"ki fiilî işleyip işlemediği ve hatta fiilî suç teşkil edip etmediği belli değildir. Çünkü, kanun kaybettirme veya çıkarma kararının verilebilmesini, kişinin, isnat edilen fiilî işlediğinin yargı kararı ile kesinleşmiş olmasına bağlamamıştır. Kanuna göre, Türkiye Cumhuriyetinin iç ve dış güvenliği ile iktisadî veya malî güvenliği aleyhine kanunun suç saydığı şekilde faaliyette bulunmuş olma yolunda bir isnadın varlığı dahi, kaybettirme veya çıkarma kararının verilebilmesi için yeterli görülmüştür. Kişinin fiilî işlemiş olmasının yargı kararı ile kesinleşmiş olması aranmamıştır.

Bize göre, kanunda yer alan bu düzenleme tarzı yerinde değildir. Çünkü, kişiye "Türkiye Cumhuriyetinin iç ve dış güvenliği ile kanunun suç saydığı şekilde iktisadî veya malî güvenliği aleyhinde faaliyette bulunma"

⁵ "Dava dosyasındaki belgelerin incelenmesinden, Cumhuriyet Savcılığınca yapılan sorgulaması sonucunda davacı hakkında TCK'nun 141/1-2, 142/1-4; 311,312, 159, 536. maddelerini ihlal suçundan İstanbul 2 no'lu Sıkıyönetim Mahkemesinde kamu davası açıldığı, sıkıyönetimin kalkması üzerine dava dosyasının İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesine gönderildiği, bu mahkemece verilen 6.1.1987 günlü ve E.1986-78; Müt:1987-1 sayılı müteferrik kararı ile, sanığın yurt dışında bulunması sebebiyle savunmasının tespitine ve davanın sonuçlandırılmasına olanak bulunmadığına, hakkında 403 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu ile yönetmelik hükümlerinin tatbiki gerektiğine karar verilerek gereği yapılmak üzere belgelerin C.Savcılığı tetkik bürosuna gönderildiği, bunun üzerine 403 sayılı Kanun ile buna ilişkin yönetmeliğin öngördüğü biçimde yapılan yurda dön duyurusuna rağmen verilen sürede yurda dönmemesi üzerine Türk vatandaşlığının kaybettirilmesine karar verildiği anlaşılmaktadır.

Ancak, İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesince verilen ve sanığın yurt dışında bulunması nedeniyle savunmasının tespitine ve davanın sonuçlandırılmasına olanak bulunmadığı hakkındaki 6.1.1987 günlü ve E.1986-78; K.1990-77 sayılı kararı ile beraat etmiştir.

Bu durumda, 403 sayılı Kanunun 25. Maddesi (g) bendinde öngörülen, çağrıya uymaması nedeniyle kamu davasının sonuçlanmaması durumu olayda söz konusu olmadığı gibi, davanın sonuçlanmasıyla da çağrı sebepsiz kalmıştır.

Hâl böyle olunca, davacının Türk vatandaşlığının kaybettirilmesine ve mallarının hazinece tasfiye edilmesine ilişkin işlemde isabet bulunmamaktadır.

Açıklanan nedenlerle, dayanaktan yoksun bulunan dava konusu işlemin iptaline ... oybirliği ile karar verildi". Danıştay 10.D. E.1990/2381, K.1991/2208 (DD. 84-85, 1992, s.787-789).

fiilini işlediği isnat edilmekte, ancak fiilın kişi tarafından işlendiğinin yargı kararı ile kesinleşmesi aranmamaktadır. Dolayısıyla, yürürlükten kaldırılan 25/g’de olduğu gibi, çıkarma kararının gerekçesini de bir “*isnat*” oluşturmaktadır. Bu düzenleme şeklinin doğru olduğunu kabul etmek mümkün değildir. Olması gereken, isnat edilen fiilın, kişi tarafından işlendiğinin yargı kararı ile kesinleştirilmesidir. Yargı kararı ile kesinleşmeyen isnatlara dayanarak, kişi hakkında vatandaşlık hukuku bakımından bir müeyyidenin uygulanması, hukuk mantığına ters gelmektedir. Çünkü, evrensel bir ilke olan ve Anayasada da kabul edilen (m.38) “Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz” şeklinde ifade edilen masumluk karinesi açık bir şekilde ihlâl edilmektedir. Burada uygulanan müeyyide her ne kadar ceza hukuku manasında değilse de, cezalandırıcı bir etkiyi haizdir. Dolayısıyla ceza hukuku alanındaki bu prensibe burada da riayet edilmesi uygun olacaktır.

Devletler, varlıklarını tehlikeye koyan fiilleri işleyen kişilere, maddî hukuk bakımından müeyyide uygulama imkanına sahip olamazlar ise, vatandaşlık hukuku bakımından müeyyide uygulayarak, vatandaşlıklarına son vermesi kabul edilebilir. Ancak, aynı nitelikteki fiilî işleyen kişilerden bir kısmına, vatandaşlık hukuku bakımından en ağır müeyyide olan “çıkarma” müeyyidesi uygulanırken, diğer bir kısmına hiçbir müeyyide uygulanmaması doğru olmasa gerekir. Bize göre, aynı tür fiilleri işleyen kişilere aynı veya en azından benzer nitelikli müeyyidenin uygulanması hukuk devleti olmanın bir gereğidir. Türk vatandaşlığını aslen kazananlar ile sonradan kazananlar arasında, uygulanacak müeyyide bakımından, önceki düzenlemede olduğu gibi farklılık getirilebilir. Türk vatandaşlığını aslen kazanan kişilerin öngörülen fiilleri işlemeleri hâlinde, vatandaşlık hukuku bakımından hiç müeyyide uygulamamak değil, eski düzenlemede olduğu gibi kaybettirme kararını uygulanmak isabetli olacaktır. Önceki düzenlemenin yürürlükte olduğu dönemde, uygulamadaki yanlışlıklar eleştirilmekteydi. Çünkü, hakkında kaybettirme kararı verilen kişilerden önemli bir kısmı, isnat edilen fiilleri işlemedikleri için haklarında beraat kararı verilmiştir. Olması gereken, TVK. m.25/g bendinin yürürlükten kaldırılması değil, uygulamadaki aksaklıkların giderilmesi idi. Kanun koyucu, hatalı uygulamayı önleyecek düzenleme yapmak yerine, hükmü yürürlükten kaldırmayı tercih etmiştir.

Mevcut duruma göre, Türkiye cumhuriyetinin iç ve dış güvenliği ile kanunun suç saydığı şekilde iktisadî veya malî güvenliği aleyhine faaliyette bulunan ve yurt dışında olan kişi, Türk vatandaşlığını sonradan kazanmış ise, “çıkarma” müeyyidesi uygulanabilecek, Türk vatandaşlığını aslen kazanmış ise, hiçbir

müeyyide uygulanamayacaktır. İşlenen fiil bakımından herhangi bir farklılık yoktur. Fark, fiilî işleyen kişilerden birisinin Türk vatandaşlığını hasbelkader aslen kazanmış olmasıdır. Eşitliğe ve hukuk devleti ilkesine aykırı bu düzenlemenin mevcut tasarı ile düzeltilmesinde fayda olduğu kanaatindeyiz.

C) Kazaî Kontrol (İdarî Yargı)

Türk hukukunda, vatandaşlığa alınma veya vatandaşlığın kaybında, idare yetkili kılınmıştır. İdare, vatandaşlık hukuku alanında, ya yapıcı (ihdasî) ya da bildirici (izharî) kararlar alabilir. Kişinin Türk vatandaşlığına alınması ya da Türk vatandaşlığını kaybı sonucunu doğuran yapıcı nitelikli kararlar alma yetkisi prensip olarak Bakanlar Kuruluna verilmiştir. Bildirici mahiyetteki kararlar ise, tamamlanmış bitmiş bir hukukî durumu ifade eden kararlardır. Bu tür kararları alma yetkisi ise, İçişleri Bakanlığına verilmiştir. İdarenin, vatandaşlık hukuku alanında alacağı yapıcı ya da bildirici mahiyetteki kararlarda, aleyhine karar verilen kişi, kararın hukuka aykırı olduğunu iddia edebilir. Hukuk devleti ilkesinin gereği olarak idarî kararlar yargı denetimine tabi tutulmaktadır. Anayasanın 125 inci maddesinde ifadesini bulan bu ilke, vatandaşlık hukuku bakımından Anayasanın 66 maddesinde özel olarak ifade edilmiştir. Buna göre, “Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz”(m.66/4). Anayasada yer alan bu iki hüküm birlikte değerlendirildiğinde, sanki, yalnızca çıkarma kararlarına karşı yargı yoluna gidilebilecek, diğer kararlara karşı yargı yoluna gidilemeyecekmiş gibi bir anlam çıkmaktadır. Tartışmalara neden olabilecek bu durum, Vatandaşlık Kanununun 40 ıncı maddesi ile açıklığa kavuşmaktadır. Buna göre, “Türk vatandaşlığı hakkında idarî makamlarca her ne şekilde olursa olsun verilen kararlar aleyhine Danıştaya başvurulabilir”. Kanunda yer alan bu ifadeden hareket edildiğinde, vatandaşlık hukuku alanında idarenin vereceği yapıcı ya da bildirici nitelikteki kararlara karşı yargı yoluna gidilebilecektir.

403 Sayılı Kanunun kabul edildiği dönemde, vatandaşlıkla ilgili yapıcı karar alma yetkisi Bakanlar Kuruluna, bildirici kararlar alma yetkisi ise İçişleri Bakanlığına verilmişti. Bu dönemde vatandaşlık hukuku alanında verilen kararlara karşı ilk derece mahkemesi olarak Danıştay bakmaktaydı. Ancak, 1982 yılında İdarî Yargıda görev alanlarıyla ilgili değişiklikler yapılmış ve Danıştay’ın ilk derece mahkemesi olarak bakacağı davalar, 2575 sayılı 1982 tarihli Danıştay Kanunu ile tespit edilmiştir. 2575 sayılı Kanunda “vatandaşlıkla ilgili kararlar” Danıştay’ın ilk derece mahkemesi olarak bakacağı davalar içinde sayılmamıştır. Danıştay Kanununda, Bakanlar Kurulu kararlarına karşı Danıştay’da dava açılacağına kabul edilmesi sebebi ile, yapıcı kararlar bakımından iki kanun arasında uyum söz konusu idi(m.24/1-a). Ancak, zaman içinde Vatandaşlık Kanununda yapılan

değişikliklerde ve hâlihazırda meclis gündeminde bulunan tasarıda, Bakanlar Kurulunun yanında İçişleri Bakanlığına da yapıcı nitelikli karar alma yetkisi verilmiştir. Hâl böyle olunca, Vatandaşlık Kanununda yer alan hüküm ile Danıştay Kanununda yer alan hüküm arasında çelişki ortaya çıkmıştır. İki kanun arasında çelişkili hükümlerin bulunması hâlinde, kanunların niteliğinden hareketle bir sonuca ulaşılmaktadır. Çatışan kanunlardan önceki kanun genel sonraki özel ise, sonraki özel kanunun önceki genel kanun ile çatışan hükmünü, zımnen yürürlükten kaldırdığı kabul edilmektedir. Danıştay Kanunu, Vatandaşlık Kanunundan sonraki dönemde çıkarılmış özel bir kanundur. Bu sebeple, Vatandaşlık Kanununda yer alan hükmün, Danıştay Kanununa zımnen yürürlükten kaldırdığını kabul etmek gerekir.

Bize göre, TVK. m.40'ın "Türk vatandaşlığı hakkında İdarî makamlarca her ne şekilde olursa olsun verilen kararlar aleyhine İdarî Yargıya başvurulabilir" şeklinde anlaşılması isabetli olacaktır. Dolayısıyla, vatandaşlık hukuku alanında, Bakanlar Kurulunca alınmış yapıcı kararlara karşı, Danıştay'da dava açılacaktır. İçişleri Bakanlığınca alınacak yapıcı veya bildirici nitelikli kararlara karşı ise, İdare Mahkemelerinde dava açılacaktır. Danıştay da bu doğrultuda kararlar vermektedir⁶.

III. Sonuç

Meclis gündeminde bulunan mevcut tasarı, bir kısım sakıncaları içermesine rağmen genelde olumlu hükümler ihtiva etmektedir. Komisyonlarda yapılacak görüşmelerde mevcut olumsuzlukların bertaraf edileceğini ümit ediyoruz. Bize göre, mevcut tasarı, en azından muvazaalı evlenmeler yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılmasına engel olabilecek niteliktedir. Bu yönü ile olumlu bir gelişme olarak bakmak gerekir. Ancak, öngörülen değişikliklerde, yukarıda da belirttiğimiz gibi, doktrinde yapılan eleştiriler nazara alınmadığından, eleştirileri bertaraf edici nitelikte olmadığı gibi, yeni bir kısım ihtilâfları da beraberinde getirecektir.

Sonuç olarak, renk uyumu olmayan yamalı bohça hâline gelmiş olan Vatandaşlık Kanununun, parça parça değiştirilmesi yerine, günün şartları nazara alınarak bir bütün olarak ele alınıp değiştirilmesi isabetli olacaktır.

⁶ Bu tür kararlara örnek. Danıştay 10. D., E.2000/1466, K.2002/1324; Danıştay 10. D., E.2001/280, K.2001/646; Danıştay 10.D., E.1995/3272, K.1997/1559.